

Existují i pedagogické výhrady k waldorfskému školství?

Tomáš Feřtek

Zatímco v minulém blogu jsem komentoval obecné výhrady spolku skeptiků Sisyfos k waldorfskému školství a konstatoval, že se skoro stoprocentně míjejí s realitou, tentokrát jsem ze stejného textu předsedy Sisyfa profesora Jiřího Heřta vybral pedagogické námítky. Tady už je ona debata zajímavější a méně jednoznačná. Ke každému tvrzení přidávám komentář.

Původní text profesora Heřta najdete -
<http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>,

první část komentářů k němu pak -

<http://blog.tyzen.sk/tomas-fertek/2012/10/20/co-vytyka-waldorfskemu-skolstvi-klub-skeptiku-sisyfos/>

Pokračujeme pedagogickými výhradami.

Životní etapy. Steiner rozdělil vývoj dítěte na tři etapy po sedmi letech. Pro sedmiletá období se však Steiner rozhodl proto, že sedmička je magickým číslem. Rozdělení těla na čtyři složky, postupně se objevující, nemá žádnou oporu ve vědeckém poznání. Se Steinerovým názorem, že racionalita člověka se rozvíjí teprve po 14. roce, souhlasit nelze.

Komentář: Podle mé zkušenosti je waldorfské školství zajímavé právě tím, jak důsledně pracuje s vývojovou psychologií. Neumím posoudit, jestli ony „sedmiletky“ jsou ta správná periodizace, ale s konkrétními kroky pedagogů jsem ve shodě a oceňuji, že na waldorfských školách není dítě jen nádoba, do které lijeme znalosti bez většího ohledu na to, jak dítě vnímá svět, co může a nemůže pochopit. Že se teprve po čtrnáctém roce rozvíjí racionalita, to asi pravda není, ale o abstraktním myšlení to do značné míry platí. Proto je například tradiční škola tak neúspěšná, když se snaží do dětí v páté, šesté či sedmé třídě nacpat velmi abstraktní větné rozbory. To v tomhle věku zvládne jen menší část dětí. Proto se waldorfské školy snaží přizpůsobit vyučování věku dítěte a jeho vnímání světa.

Čtyři Hippokratovy typy osobnosti. Steiner akceptoval Hippokratovo dělení lidských osobností na čtyři typy, cholera, flegmatika, melancholika a sangvinika. Učitelé mají při výuce toto dělení akceptovat a děti podle jejich typu vychovávat. Dnes víme, že čtyři Hippokratovy typy jsou jen krajními variantami, že existuje řada jiných dělení temperamentů a osobnosti, ale hlavně že tyto různé typizace

nevypovídají o schopnosti dětí se učit a nedovolují jednoznačnou volbu přístupu k dítěti.

Komentář: To je pravda, že s temperamentem je to složitější, ale nemám pocit, že by waldorfské školy rigidně uplatňovaly jen čtyři recepty a nehleděly na individualitu. Naopak oceňuji, že se osobností dítěte vůbec zabývají. To v běžné škole není obvyklé. Tam buď stačíte nastavenému tempu, nebo ne, a jestli jste flegmatik, to nikoho moc nezajímá. Na waldorfském školství mi přijde cenné, že tam chodí do školy mozek, srdce i vůle, zatímco v tradiční škole pořád máme pocit, že ve třídě sedí jen hlava a zbytek dítěte zůstal doma.

Pozdní výuka čtení. V první třídě WŠ se děti ještě neučí číst. Dlouhodobá empirie naopak vedla ke zjištění, že dovršení šestého roku je vhodnou hranicí pro zahájení výuky čtení, nehledě k tomu, že mnoho dětí v současné době spontánně zvládá čtení ještě dříve. Kromě toho dnešní informační doba žádá, aby se děti seznamovaly s počítačem již v mateřských školách. To ovšem není dobře možné, jestliže děti nebudou znát abecedu a číslovky.

Komentář: Na waldorfských školách se čtení i psaní opravdu učí později, ale má to jasný důvod. Dítěti tu nesdělují jen abstraktní tvar písmena k zapamatování, ale písmeno vyplyne z obrázku a s ním spojeného příběhu. R je tak pro dítě rytíř, H hrad. Stojí za tím přesvědčení, že dítě se má poznáváním se světem spojovat, ne jen být o něm informováno. Při výuce psaní se nezačíná rovnou písmeny, ale nejdříve se uvolňuje cvičením ruka a dítě se učí „kreslit“ formy, které jsou předobrazem písmen. Takže to celé opravdu trvá déle, ale dítě pak ví co čte. Získává čtenářskou gramotnost, což je dnes velký problém žáků základních škol, a také se tím předchází vývojovým poruchám.

Podobné je to i s počítačem. Samozřejmě, že mnohé děti se s ním učí v rodině zacházet od dvou tří let, ale podle mého názoru je opatrnost na místě. Dítě má dostat počítač do ruky ve chvíli, kdy máme jistotu, že dítě bude ovládat počítač a ne počítač dítě. Tady už vůbec není kam spěchat a téhle obezřetnosti si na waldorfských školách spíš cením.

Rytmicita ve výchově. Rytmičké prvky ve výuce i umělecké výchově mohou nepochybně pozitivně ovlivnit vnímání, pamatování i vzájemnou komunikaci. Eurytmie, podle Steinera řeč andělů, je však příliš stereotypní a navíc zatížena mystikou. 12 souhlásek odpovídá počtu znamení zvěrokruhu, stejný je i počet hudebních klíčů, 7 samohlásek odpovídá počtu planet a totéž platí o druzích pohybu a pauzách. Škola by podle názoru kritiků měla pěstovat podstatně širší spektrum rytmických výrazových prostředků. Logické by také bylo respektovat etnický podmíněné rozdíly v rytmickém sebevyjádření, ať už jde o zpěv nebo tanec.

Komentář: Chápu, že pro vnějšího pozorovatele je eurytmie dosti zvláštní zážitek, ale je to právě důsledek toho, že waldorfské školy pracují s celou osobností. A u dítěte jsou pohybové dovednosti s mentálním vývojem v úzké souvislosti. Přijde mi tedy dobré, když existuje „předmět“, v němž se cílevědomě rozvíjí motorika, vnímání prostoru, vnímání ostatních při komplikovaném pohybu, kdy se cvičí souhra

mezi slovem a pohybem. Tady by si tradiční školy, kde stále přibývá dětí s mozgovými disfunkcemi, měly vzít spíš příklad. Výkonostně pojatý tělocvik to rozhodně nezachrání. A že by se tu nerespektovala etnicita? No přinejmenším v Česku mi tenhle problém zrovna žhavý nepříjde.

Absence učebnic. Ve WŠ neexistují učebnice, děti si vše zapisují do svých sešitů. Tato praxe je sporná, protože mnohé aktivní děti by si chtěly látku vykládanou ve škole zopakovat a znalosti rozšířit.

Komentář: Tady jde spíš o omyl. Děti skutečně nepracují s učebnicemi, ale vytvářejí si vlastní právě prostřednictvím sešitů. Stačí se podívat. Budete překvapeni důrazem na grafické řešení, ilustrace, přehledné a čitelné písmo. Podobě sešitů se tu věnuje velká pozornost od základní po střední školy. Tohle vnímám jako velký klad waldorfských škol, protože sekundárně vychovávají děti k velmi prakticky pojatému estetickému vnímání. A navíc dnes i mnohé jiné školy nepracují s jednou učebnicí, ale pojímají vzdělávání jako proces, kdy dítě zpracovává více zdrojů a samo z nich něco vyvozuje. Pedagogika dnes mluví spíš o škodlivosti tradičně pojatých učebnic jako jediného zdroje poznání a „správného“ výkladu světa.

Absence moderních audiovizuálních prostředků. V konzervativních západních VŠ se děti učí jen klasickým způsobem, nepoužívají se filmy, diapozitivy, video, děti se nevodí do muzeí. Takový způsob výuky je nepochybně v dnešní době anachronizmem.

Kometář: Přístup k technice je v prvních ročnících waldorfských škol opravdu rezervovaný, o důvodech už tu byla řeč. Ale jinak to opravdu neplatí. Počítače a vizualizace se tu používají běžně, byť později. Ostatně stačí se podívat na stránky jednotlivých škol, kde se ředitelé chlubí vybavenou počítačovou učebnou. Ano, na waldorfské škole včetně těch mateřských se asi nesetkáte s tím, že by učitel posadil o „volné“ hodině třídu k videu, aby si usnadnil práci, ale to bych jim opravdu nevyčítal. A tvrzení, že děti nechodí do muzeí, je prostě nepravdivé. Právě naopak. Na možnost dozvědět se něco přímou zkušeností mimo školu se tu klade velký důraz.

Vazba na jediného učitele. Děti jsou po celou dobu základní školní docházky vedeny jediným učitelem. Má to jistě své výhody, ale závislost dítěte na učiteli je příliš vysoká a na druhé straně je příliš vysoká i odpovědnost učitele. Zda je tento způsob vedení dětí oprávněný, by rovněž měla posoudit pedagogická věda.

Komentář: Úloha třídního učitele je tu opravdu výraznější než v tradiční škole a to včetně středního stupně. Učí mnoho předmětů a to i od páté třídy výš, kde na běžných školách úloha třídního učitele klesá. Ale i ve waldorfských školách jsou učitelé specialisté, takže je mylná představa, že by žák waldorfské školy měl devět let jediného pedagoga. Je ale pravda, že nároky na waldorfské učitele jsou enormní a není snadné pro takovou práci získat dostatečně kvalifikované lidi, kteří by byli ochotní investovat tolik energie a času do práce s dětmi. Ostatně to je jeden z důvodů, proč je waldorfské školství pořád jen okrajový pedagogický směr.